

**Ahány ember annyi nyelv**  
Az eltérő nyelvi attitűdök vizsgálata

**Záródolgozat**

Készítette:

Szabó Ivett

IV. magyar-művelődési menedzser

## Bevezetés

A nyelv az emberi kommunikáció alapvető tartozéka, amely sokak szerint csupán gondolatok, érzések közlésére szolgál. A nyelv kommunikatív funkcióján túl azonban érdemes figyelembe venni az identitásjelzést is. Hiszen egy csoport a saját maga által elismert nyelvi formát használja és fogadja el helyesnek. Sokszor előfordul, hogy egy másként beszélő közösség nyelvét már helytelennek, sőt nevetségesnek tartják. De vajon valóban tehetünk-e érdembeni különbséget nyelv és nyelv között? Beszélhetünk-e helytelen nyelvváltozatról? Nevetségesnek tarthatjuk-e a nagyszüleink, vagy későbbi unokáink szlengjét? Ezekre a kérdésekre próbálok választ találni dolgozatomban és arra, hogy mennyire fogadják el az emberek a másik által használt, számukra idegenül ható kifejezéseket, hangokat. Toleráns-e a mai társadalom az eltérő nyelvváltozatokkal szemben?

A közös nyelvet a legtöbb ember eltérően beszéli, tehát rendkívül heterogén. „A heterogenitás vagy változatosság azt jelenti, hogy egy nyelv számos, a nyelvi rendszert tekintve egyenrangú változatban él, ezek összessége alkotja magát a nyelvet” (SÁNDOR KLÁRA 2001: 21). Tehát ha megfigyelünk egy nyelvet, akkor mindig felfedezzük, hogy milyen nagy benne a belső sokféleség, és hogy a beszélők folyamatosan használják a rendelkezésükre álló különböző lehetőségeket. Senki sem beszél mindig egyformán. A változatosságnak azonban korlátai is vannak. A beszélő nem teheti azt a nyelvvel, amit éppen akar. Nem ejtheti ki a szavakat úgy, ahogy akarja, nem ragozhat önkényesen, nem változtathatja meg kedve szerint a szórendet a mondatokban. Ha ilyesmit tenne, az eredmény érthetetlen és elfogadhatatlan lenne. Igaz, hogy a magyar nyelv szabad szórendű, de bizonyos kötöttségeket be kell tartani. A megengedett sokféleségnek tehát világos határai vannak, amelyek nemcsak egyénekre, hanem egyértelműen egyének csoportjaira is vonatkoznak. „Vagyis a változatosság csoportnormákkal függ össze” (RONALD WARDHAUGH 1995: 12). Az elfogadott norma minden közösségben más és más. Az egyik csoport több – mások által deviánsnak tartott – nyelvi elemet használ, mint a másik. Máshogyan beszélnek például az idősek, fiatalok, gyerekek, az értelmiségiek, vagy a börtönök lakói.

## A nyelv és társadalom összefüggései

### *Nyelv és társadalom*

A nyelv és a közösségek viszonyával a nyelv-szociálpszichológia foglalkozik. Ez a terület a különböző nyelvi attitűdöket vizsgálja. Ezen attitűdök az embereknek a különböző nyelvváltozatokhoz, nyelvekhez, dialektusokhoz, ejtésváltozatokhoz és ezek beszélőihez való viszonyulásukat mutatják. Az emberek viszonyulása a nagyon kedvezőtől sajnos a teljes elutasításig terjedhet (PETER TRUDGIL 1997: 58). SÁNDOR KLÁRA által végzett kísérletek is mutatják, hogy a sztenderdtől eltérő nyelvváltozatot használt egyénekről, személyes tulajdonságaikról is negatív kép alakult ki a hallgatóságban, valamint megkérdőjelezték az általuk használt dialektus helyességét is. Ez a kísérlet és egyéb kutatások is bebizonyították, hogy az ilyen attitűdöknek semmilyen nyelvi megalapozottságuk nincs. SÁNDOR KLÁRA kísérletéről a későbbiekben egyébként bővebben szólok majd. A nyelvi attitűdökön túl a közvetlen interakciókban lezajló nyelvhasználat szociálpszichológiai vonatkozásait is figyelemmel kíséri a nyelv-szociálpszichológia.

Mint, ahogyan már ejtettem róla szót, az egyének nyelvhasználatát nagyban befolyásolja, hogy az őt körülvevő közösség milyen normát tart elfogadottnak. Az egyéni beszélő pedig a szerint a norma szerint társalog, nehogy „kilógjon a sorból”. A nyelv és a társadalom között tehát sokféle kapcsolat lehetséges.

A társadalom struktúrája jelentősen befolyásolhatja vagy meghatározhatja a nyelv struktúráját és a nyelvi viselkedést. Ezt támasztja alá a már említett korlétra is, mely szerint a kisgyermekek másképpen beszélnek, mint a nagyobb gyerekek, és, hogy a gyerekek megint másképp beszélnek, mint a felnőttek és így tovább. Egyes vizsgálatok szerint a beszélők által használt nyelvi változatok regionális, szociális helyzetüket, esetleg faji eredetüket, sőt nemüket is tükrözi. Más vizsgálatok azt bizonyítják, hogy a társalgás szabályait, a beszédmódokat, a szavak megválasztását társadalmi követelmények határozzák meg.

Megkülönböztethetünk egy másik lehetséges viszonyt a nyelv és társadalom összefüggéseinek vizsgálatakor. E szerint a nyelv struktúrája és a nyelvi viselkedés hathat a társadalmi struktúrára, sőt meg is határozhatja azt. Így tehát nem <sup>csak</sup> a társadalom hathat a nyelvhasználóra, hanem fordítva is lehetséges, a beszélő és az általa használt nyelvi forma is befolyásolhatja a társadalom alakulását.

A harmadik elgondolás a nyelv és társadalom viszonyában az, hogy a hatás kétirányú, vagyis a nyelv és társadalom kölcsönösen hat egymásra. Véleményem szerint ez a gondolat a leginkább elfogadható, hiszen a nyelv a társadalom által használt eszköz, így a kölcsönös egymásra hatás, formálás elengedhetetlen folyamat.

Egy negyedik lehetőség annak feltételezése, hogy a nyelvi struktúra és a társadalmi struktúra között nincs semmiféle kapcsolat, a kettő független egymástól. Ha ez valóban így volna, akkor, hogyan alakulhattak ki a bizonyos társadalmi csoportok, rétegek által használt nyelvi változatok? Ha ezt a feltételezést elfogadnánk, akkor nem lenne értelme a különböző nyelvváltozatoknak, társadalmi dialektusoknak vagy a szlengnek sem.

### *Társadalmi dialektusok*

A társadalmi dialektusok különböző társadalmi csoportokhoz vagy osztályokhoz kapcsolódnak. RONALD WARDHAUGH szerint éppúgy léteznek társadalmi dialektusok, mint regionálisak. De míg a regionális dialektusok földrajzi alapúak, addig a társadalmi dialektusok a társadalmi csoport létéből fakadnak és számos tényezőtől függenek, amelyek közül a legfontosabbak a társadalmi osztály, a vallás és az etnikum. Az etnikai változatra az Amerikai Egyesült Államok kínál kitűnő példát, ahol az angol egyik változatát annyira azonosították egy etnikai csoporttal, hogy gyakran már csak „fekete angolként” emlegetik.

A számos dialektuson túl a beszélők különböző beszédstílusokat alkalmaznak. Beszélhet az ember formálisan, vagy épp ellenkezőleg, nagyon informálisan. Az egyén általában többféle beszédstílusban beszél, s hogy mikor mit választ, azt a körülmények határozzák meg.

### *Nyelvi regiszterek*

A nyelvi sokféleség vizsgálatában szintén meghatározó tényező a regiszter. „A regiszterek olyan szótári egységekből álló kollekciók, amelyeket különböző foglalkozási vagy társadalmi csoportokkal kapcsolunk össze. A sebészek, a pilóták, a bankmenedzserek, a könyvelők, a dzsesszrajongók és a stricik szókincse eltérő. Természetesen egyvalaki is tudhat számos regisztert; lehet valaki tőzsdeügynök és régész, vagy alpinista és közgazdász” (RONALD WARDHAUGH 1995: 48). A regiszterek meglétéből is jól látható, hogy mindenképpen lehetséges összefüggéseket találni a nyelvi- és társadalmi folyamatok között. Egyértelmű tehát, hogy az ember olyan nyelvi változatot használ amilyen beszélőközösség tagja.

### *Beszélőközösségek*

Bizonyos egyének nyelvileg másokhoz hasonlóan viselkednek, tehát ugyanazt a nyelvet, dialektust vagy változatot beszélnek, azaz azonos kódot használnak, s ebből a szempontból ugyanannak a beszélőközösségnek a tagjai. Ahogy BOLINGER mondja: „Nincs korlátja annak, hogy az emberek hány közösséget alkotnak egymással önazonosságuk, biztonságuk, élvezetük, szórakozásuk, vallásuk vagy bármely más közös cél érdekében, ennél fogva nincs korlátja az egy társadalmon belül található beszélőközösségek számának és sokféleségének sem” (RONALD WARDHAUGH 1995: 110).

Ezek szerint minden beszélő nagyon sok beszélőközösség tagja. A legtöbb embernek érdeke, hogy képes legyen egy bizonyos alkalommal egy, egy másik alkalommal pedig egy másik beszélőközösség tagjaival azonosulni, hiszen csak így válhat az adott közösség „teljes jogú” tagjává. Ha viszont az egyén több beszélőközösség tagja is egyben, akkor annak természetes következménye lesz a nyelvi variabilitás. Ismét megerősíthetjük tehát, hogy az emberek nem egyformán beszélnek és egyetlen egyén sem beszél mindig ugyanúgy. A kérdés az, hogy hogyan tolerálják a különböző beszélőközösségek az egymás közti különbségeket, a nyelvi variabilitást.

### *Nemek közti nyelvi variabilitás*

A nyelvi variabilitásokkal, azon belül pedig a nemek közti változatokkal többek között WILLIAM LABOV is foglalkozott. A neves nyelvész elsősorban azt vizsgálta, hogy hogyan változik a nyelv egy adott közösségben. A nyelvi változásokat vizsgálva LABOV nem a változások okainak meghatározását tartja a legfontosabbnak, hanem, hogy kik járnak élen a folyamatban levő változásban. Az okok kutatásának kérdése ugyanis LABOV szerint meghatározhatatlan. A nyelvi változások élenjáróinak meghatározásában fontos az életkor, nemi különbségek és társadalmi osztály szerepének megállapítása is. A fejlett nyugati társadalmakban az elmúlt évtizedekben folytatott szociolingvisztikai kutatások túlnyomó része azt mutatja, hogy a nők a férfiaknál több magas presztízsű változatot használnak, vagyis sztenderdet. A magyarországi vizsgálatokból inkább az a következtetés vonható le, hogy a férfiaknál több nő használta a sztenderd változatot. A nemek közti nyelvi variabilitásról CHAMBERS a következő általánosítást fogalmazta meg:

„Azokban a társadalmakban, amelyekben a nemi szerepek élesen elkülönülnek oly módon, hogy az egyik nemhez tartozók társadalmi kapcsolatai és földrajzi mozgásteret nagyobb, a kevésbé korlátozott nem beszédében nagyobb arányban fordulnak elő a velük érintkező társadalmi csoportok változásai” (KONTRA MIKLÓS 2003: 187-191). Ezen megállapításból is jól látható, hogy a nemek közötti különbségek is befolyásolják az egyén nyelvhasználatát. A KONTRA MIKLÓS által emlegetett sztenderd változatot PETER TRUDGILL a következőképpen definiálja: „A sztenderd változat nem feleltethető meg sem a magyar szakirodalomban még ma is gyakran fölbukkanó irodalmi nyelv kifejezésnek, sem az ennek rovására terjedő (igényes) köznyelv kifejezésnek” (PETER TRUDGILL 1997: 78). Ezt a megállapítást TRUDGILL azzal indokolja, hogy a sztenderd változat egy létező nyelvváltozat neve, míg az irodalmi nyelv olyan eszményi nyelv, amelyet csak „ideális beszélők” tudnának beszélni, méghozzá a legformálisabb társas környezetben. Szerinte a sztenderd az emberek által valóban beszélt és mindenki által elismert nyelv. Ebben a meghatározásban az „elismert” szón van a hangsúly. Sokan ugyanis nem ugyanazt a változatot tekintik elfogadottnak, sztenderdnek. Ezzel kapcsolatban vizsgálódott KONTRA MIKLÓS, aki azt próbálta kideríteni, hogy melyik magyarországi tájegység nyelve a legelfogadottabb, vagyis a legszebb és melyiket tartják a legkevésbé szépnek a beszélők.

### **A beszéd megítélése KONTRA MIKLÓS vizsgálata alapján**

KONTRA MIKLÓS több korábbi vizsgálódást figyelembe vett a sajátja elkészítéséhez. Ismertette IMRE SAMU tanulmányát, mely szerint egy táj nyelvjárásának van egy vagy több olyan jellegzetessége, amelyet nem tartanak szépnek. Például az i-zést sokan durvának és gorombának tartják. A saját anyanyelvjárását viszont szinte mindenki szépnek tartja. Figyelembe vette ezen túl TERESTYÉNI TAMÁS vizsgálatát is. Ebből látható, hogy a megkérdezettek 43 százaléka szerint Budapesten, 36 százaléka szerint faluhelyen beszélnek szebben az emberek. A hátralévő 21 százalék nem tudott különbséget tenni a fővárosban és vidéken hallható beszéd között. Érdekessége a felmérés eredményének, hogy az iskolázottság befolyásolta a válaszadókat. Minél alacsonyabb volt az iskolázottság, annál inkább volt erősebb az a vélemény, hogy Budapesten beszélnek szebben az emberek. Ez az összefüggés természetesen fordítva is igaznak bizonyult.

KONTRA MIKLÓS 1988-ban elkészített felmérésében arra kereste a választ, hogy az ország melyik vidékén beszélnek a legszebben és a legcsúnyábban. Válaszként a megkérdezettektől csak egy konkrét tájegység, megye vagy település nevét fogadták el. Az összesített eredményekből leolvasható, hogy a legszebben beszélő településnek Budapestet tartották a legtöbben. A legutolsó helyen Nógrád megye végzett, ami megerősíti azt az elképzelést, melynek lényege, hogy a nógrádi, vagyis palóc beszédről általánosan negatív kép alakult ki az emberekben. Érdekes, hogy a palócok önmagukkal szemben is kritikusak és erős önstigmatizációt fedeztek fel Kontráék a palóc nyelvjárásterületen (KONTRA MIKLÓS 1997: 224-232).

KONTRA MIKLÓS vizsgálata alapján látható, hogy az emberek nagy többsége sajnos erős előítéletekkel rendelkezik a számára ismeretlen és tőle távol álló nyelvjárásokkal szemben. Az ehhez hasonló nyelvi attitűdöket vizsgálta SÁNDOR KLÁRA, az „ügynökvizsgálati” módszer segítségével.

### **Magyarországi „ügynökvizsgálat” SÁNDOR KLÁRA tapasztalatai alapján**

#### *Ügynökvizsgálat*

Az ügynökmódszer lényege, hogy különböző beszélők eltérő kiejtésváltozatban, dialektusban, esetleg nyelven olvasnak föl egy megadott szövegrészt. A felolvasást szalagra rögzítik, és ezeket a hangfelvételeket játsszák le később a kísérleti alanyoknak, akiket arra kérnek, hogy értékeljék a hallott személyeket hangjuk alapján. Ezt a módszert azért nevezik ügynökmódszernek, mert a kísérleti alanyok tudtán kívül egy felolvasó kétszer is szerepel eltérő kiejtést használva. Ha a kísérleti alany különbözőképpen értékeli ugyanazt a személyt, akkor az feltehetően nem magának a személynek szól, hanem az alkalmazott dialektusnak (PETER TRUDGILL 1997: 87). Az ügynökvizsgálati módszert először LAMBERT és munkatársai végezték el 1960-ban, amely jó eszköznek bizonyult arra, hogy megállapítsák, egy beszélőközösségen belül milyen sztereotípiák élnek a különböző nyelvváltozatok beszélőiről. A módszer magyarországi kipróbálására először 1995-ben került sor (SÁNDOR KLÁRA 1998: 29).

## *Ügynökvizsgálat Magyarországon*

SÁNDOR KLÁRÁÉK vizsgálatának célja az volt, hogy értékelhető adatokat kapjanak a magyar beszélőközösség sztereotípiáiról. A kísérlet során egy sztenderd és egy nem sztenderd nyelvváltozatot illetően figyelték meg az adatközlők attitűdjeit. A kiinduló hipotézis, mely szerint a nem sztenderd változatot az adatközlők kedvezőtlenebbül fogják fogadni, beigazolódott. Meglepve tapasztalhatjuk, hogy ugyanazt a nem sztenderd változatot beszélők is elítélték az adott nyelvváltozatot. Sőt a hallgatóság nemcsak az adott nem sztenderd változatról formált negatív képet, hanem a nyelv beszélőjéről, személyiségéről is. Ez a vizsgálat csupán annyiban különbözött az addigi ügynökmódszertől, hogy nem magnószalagon hallhatták az adatközlők a beszédet, hanem személyesen megjelentek az „ügynökök”. A felmérést követően megkérték az ügynököket, hogy írják le milyen benyomásokat szereztek a kísérlet közben. Az egyik ügynök (aki nem sztenderd nyelvváltozatot használt) meglehetősen kényelmetlenül érezte magát és gátoltak is, egészen pontosan úgy érezte, hogy „hülyét csinál magából” ennyi ember előtt (SÁNDOR KLÁRA 1998: 34). A vizsgálat után a beszélőközösség elárulta, hogy a nem sztenderdet alkalmazó beszéde közben azon gondolkodtak, hogy ez idáig miért nem javította ki senki „helytelen magyarságát”.

Ezt olvasva érezhetjük, hogy Magyarországon is rendkívül erősek a nyelvvel kapcsolatos előítéletek. Ezeket látva felmerült bennem a nyelv szleng változatainak kérdésköre is. Vajon mennyiben más a szleng megítélése és elfogadottsága, mint egy hagyományos nyelvváltozaté?

### **A szleng elfogadottsága**

Vizsgálódásomban a középiskolás korosztályt, vagyis a 14-18 éveseket kérdeztem arról, hogy mit gondolnak a szlengről. Kíváncsi voltam, hogy mennyire fogadják el a saját korosztályukban oly népszerű szleng kifejezéseket. Miért használják azokat, mert tetszik nekik, vagy egyszerűen csak így tudnak beilleszkedni az őket körülvevő közösségbe. Végül pedig az is érdekelt, hogy mennyire toleránsak az általuk nem ismert szleng szavak használóival. Mielőtt azonban ismertetném a tapasztalataim és az ügynökmódszer mintájára elkészített kérdőívet, érdemes néhány szót szólni magáról a szlengről.



### *A szleng fogalma*

PETER TRUDGILL meghatározásában a szleng nem más, mint „a nagyon informális vagy kollokvális stílusváltozathoz társított szókészlet” (PETER TRUDGILL 1997: 73). TRUDGILL szerint a szleng néhány eleme csak rövidebb ideig divatos és így a társadalom egy meghatározott korosztályához kötődik. Más szleng szavak és kifejezések generációkon keresztül tarthatják magukat. Mindezekon túl hangsúlyozza, hogy a szleng nem tévesztendő össze a nem sztenderd dialektusokkal.

### *Kérdőív a szlengről*

A saját vizsgálódásomban a szleng elfogadottságával kapcsolatban az alábbi kérdőívet használtam.

Nemed: nő  
férfi

**A következőkben két párbeszédet találsz. Miután figyelmesen elolvastad válaszolj az alábbi kérdésekre!**

1. Ezt a történetet valaki nagy beleéléssel meséli, de vajon ki? Ha elolvastad próbáld meg kitalálni!

„Valahun a francba' vót egy kis gáré, tök gány piros ruciban pengetett, oszt mindenki csak úgy hította, hogy Pipi. Ilyet szólt neki az őse:

- Na a grószmutter szarul van, nyomass neki valami kaját meg egy kis nyegót, mer' kiveri a balhét, vagy még eldobja a kanalat itt nekünk, vazeg.

Az öreglány tök ciki kégliben lakott a dzsumbujban. Pipi elkezdett nyomulni a dzsuvába, gondolta legalább lenyom egy pár hervadt gazt. Tök odák vót a dzsumbujba', oszt nem bírt a vén tyúk kérójához érni. Sakál egy szitu!

Közbe' meg jön a Pitbull, és nyomja a vakert neki:

- Na, mi a franc van, mi? Mér' nem a dizsibe' nyomatsz, kiscsaj? Atom dizsi van a városba', mindig ott szoktam zsibbadni. Atomkirály! Na jössz?

- Francokat, le kell adnom az anyagot a grószmutteromnak.
- Na ájjá' má' le! Itt lepengetsz egyenesen, oszt ott is vagy a vén szatyorná'. Megdobod a cuccal, aztá' veretünk a dízside' a faterom verdájával. Oké?
- Na oké, te addig hesszelj itt! — azzal Pipi húzta a belet a grószhoz.”

Szerinted fiú, vagy lány meséli ezt a történetet?

Mit gondolsz a mesélőről? Mennyire értelmes, kedves, érzékeny, humoros egyén?

Hány éves lehet szerinted a mesélő?

Milyennek gondolod a mesélő külsejét? Ápolt, helyes, igényesen felöltözött? Vonzó figura?

Használod-e azokat a kifejezéseket, mint a mesélő? Ha nem, szeretnél-e így beszélni?

2. Ez a párbeszéd két személy között zajlik. Vajon ők kik lehetnek?

- Szóval nincs kocsi...
- Figyelj. Ismersz, nekem nem tétel néhány milla, de az a merdzsó csak vitte a lét. El kellett passzolni. Kúttól-kútig jártam vele, és állandóan lerohadt. Legutóbb a lengéscsillapító mondta be a csütörtököt. Kérdem a szakit: Mennyi lesz apafej? Azt mondja, 50 rugó a rugó. Mondom: Anyád, az a bárcás! Mondja, enyimé. Há' meg is fejeltem.
- Atomkemény vagy, de ha nincs verda, mivel megyünk behajtani? Trolival? Égnénk mint a faszén!
- Ne aggódjál má'! Úgy rinyálsz mint egy HIV-pozitív. Szombaton van piac, majd akkor újítunk valami járgányt.
- Na, váltsunk témát. Tetkót mikor varrattál utoljára?
- Tegnap, de ma is megyek.
- Engemet megszívott a tatus. Kicsit bedurrant az agyam.
- Az gáz! De most már olaj. Mindjárt dél, ideje teríteni...

Szerinted milyen nemű a két beszélő?

Mit gondolsz az életkorukról? Tanulhatnak még, vagy már dolgoznak? Ha úgy gondolod, hogy már nem tanulók, akkor mi lehet a foglalkozásuk?

Milyennek gondolod ezt a két személyt? Az előbbieik alapján jellemezd őket külső és belső tulajdonságaik alapján!

Tetszett-e neked ez a párbeszéd? Miért?

#### *A vizsgálat értékelése*

A kérdőívet körülbelül ugyanolyan arányban töltötték ki lányok és fiúk. A nemek közötti különbség a véleményformálásban azonban nem érezhető. Számomra is meglepő, hogy mennyire egybehangzó vélemények születtek, persze azért felfedezhetők apró különbségek. Fő célom az volt, hogy főként fiatalok által használt szleng kifejezésekből álló szöveget vizsgáljanak meg a résztvevők, amely nem áll távol a saját szubkultúrájuktól. Mégis egybehangzóan negatív értékelés született. Néhányan humorosnak tartották ezeket a szövegeket, néhányan nem ítélték el annyira a feltételezett beszélőket, de kifejezett tetszésnyilvánítást senki nem adott. Előkerült az értékelésekben a roma-kérdés, és egyéb általános előítéletek.

Az első kérdés a nem meghatározása volt. A megkérdezettek csaknem 100 százaléka mindkét szövegnél férfi beszélőre tippelt. Egyetlen egyén gondolt lány beszélőre az első szöveg esetében, valamint a második párbeszédnél egy másik megkérdezett, lány-fiú társalgásra tippelt. Az egyik kérdőíven a következőt olvastam: „Szerintem inkább fiúk beszélnek így”, egy másikon pedig: „Mindenképpen fiú”. Ezek szerint a nők nem használhatják ezeket a szleng szavakat, csak a férfiak? Igaz, hogy mindkét megállapítást női alany tette.

A szöveg szerinti beszélők tulajdonságainak meghatározása is egységet mutat. Számomra különösen meglepő, hogy egymástól függetlenül ugyanolyan öltözéket, testalkatot, „frizurát” (sokak szerint kopaszak) írtak a megkérdezettek. A belső tulajdonságok sem voltak túlságosan pozitívak.

A külső meghatározásában két irány alakult ki. Az egyik az igénytelen, ápolatlan, koszos, szakadt ruhájú beszélő. A másik tábor szerint az unatkozó újjgazdagok beszélnek így. Volt, aki így írt erről a rétegről: „pénz van, igényesség nincs”.

A legtöbben bőrdzsekis, testes, kopasz, „kigyúrt”, tetovált férfit írtak le, aki nem iskolázott, legfeljebb „szakmunkásképzőt” végzett. A nyakában három centis aranylánc lóg, a karján még vastagabb karkötő és persze millió aranygyűrű. Ez volt a legáltalánosabb kép. Persze volt olyan, aki szerint elhanyagolt, „zsibis cucokkban” jár, vagy „diszkópatkány” „holdjáró” cipőben és zselés hajjal. Belső értékeket nem fedeztek fel a megkérdezettek, sőt egy lány így nyilatkozott: „pénzért mindent képesek megtenni, és nem lehetnek érzékeny, szerető emberek, ha tetoválásuk van”.

Talán a legmelegpőbb az volt, hogy többen írták a beszélőkről, hogy lehetnek romák, vagy állami gondozottak, akik hajlamosak az agresszióra, italozásra, dohányzásra, drogozásra és a bűnözésre. Volt, aki szerint az ilyen emberekben nem lehet megbízni. A szleng szöveg kapcsán tehát általános társadalmi előítéletekbe ütközhetünk. A zenei ízlést is sokan meghatározónak tartották, így a legtöbben rockernek, punknak, vagy rappernek gondolták a beszélőket.

Egy megkérdezett ezt a beszédet „visszataszító szleng szövegnek” tartotta. Ezek szerint a fiatalok által is oly gyakran használt szleng visszataszító? Sőt, akadt olyan egyén is aki helytelennek gondolta ezt a beszédet, más szerint „furcsa tájszólás” ez. Többen vidéki beszélőt feltételeztek, mert a városiak nem beszélhetnek így.

Mások egy zárt társadalmi réteg beszédstílusának tartják az efféle szlenget, egy lány például így fogalmazott: „ez a valóság nagy része, képet ad egy rétegről”.

A megkérdezettek körülbelül 20 százaléka toleránsabb volt a két szöveg beszélőjével szemben. Szerintük az „ápolatlan beszédnek nem feltétele az ápolatlan külső”. Egy megkérdezett például nem fedezett fel belső értéket a mesélőben, de szerinte ez még nem zárja ki azok meglétét. A vizsgáldásban részt vevők közül egyetlen egy fiúnak tetszett ez a beszéd, ő úgy fogalmazott, hogy „jó a szövege és tetszettek a hasonlatai”.

Az életkor meghatározása is nagyrészt egybehangzó volt. Az első idézet mesélőjét mindenki tizenévesnek tartotta, 14-től 18-ig tippeltek. A második párbeszéd résztvevőit már idősebbeknek ítélték, itt 20 és harminc közötti életkorokra gondoltak.

A kérdőív kitöltésekor sokan arra az általam fel nem tett kérdésre is válaszoltak, hogy vajon miért beszélnek így a fiatalok. Egybehangzóan mindenki úgy gondolta, hogy ezzel a szöveggel szeretnének kitűnni a társaik közül és így akarnak „nagygyá” válni. Néhányan ezt megmosolyogtatónak és sajnálatra méltónak tartották.

Arra a kérdésre, hogy használják-e ezeket a kifejezéseket, vagy szeretnének-e így beszélni a kérdőívet kitöltők, mindnyájan nemmel feleltek, néhányan írták, hogy kivételes helyzetekben egy-két kifejezést azért használnak ezek közül. Az ellentmondás ezekben az esetekben az volt, hogy a válaszaikban is meglehetősen sok, az idézetekhez hasonló szleng szó, vagy kifejezés volt olvasható. Néhány példa ezek közül: ló cuccok, tai paraszt, elkényeztetett csávók, pasla figura, kigyúrt agyú, zsibis cucc, kábszer, diszkópatkány, holdjáró cipő, agyhalott, feketéznek (itt az üzletelésre gondolt).

Egy női alany „bevallotta”, hogy mely szavakat használja ő is a mindennapokban: ruci, kaja, tök ciki, kéglí”.

A fiatalok tehát úgy gondolják, hogy soha nem szeretnének így beszélni, miközben észrevétlenül ők is az effajta szleng használói.

A legutolsó kérdésre, mely szerint tetszett-e a párbeszéd, a legtöbben nemmel feleltek. Néhányan kifejezetten humorosnak tartották, és csak egy pár résztvevőnek tetszett igazán ez a beszéd.

### *Összegzés*

A két megvizsgált szövegrészlet igaz, hogy eltúlzott változata volt a szlengnek, de tartalmazta a mai fiatalok által leggyakrabban használt kifejezéseket. Talán ennek a túlzásnak köszönhető az a rettentő negatív megítélés, amelyet eredményként kaptam. Az erős előítélet mellett, azonban jól látszott az elfogadás is. Hiszen, sokak elítélték a szövegek beszélőit, mégis humorosnak tartották őket. Akadt olyan is, akinek tetszett ez a fajta stílus, és legnagyobb számban voltak azok, akik maguk is használják a szlenget, de ezt nem ismerik el, vagy önmaguk sem veszik észre.

### **Záró összegzés**

Dolgozatom elején említettem, hogy fő célom a nyelvi tolerancia meglétének kutatása. KONTRA MIKLÓS és SÁNDOR KLÁRA vizsgálataiból is jól látható, hogy az emberek nagy része nem fogadja el a sajátjától és a sztenderdtől eltérő nyelvváltozatot használó egyéneket. A saját kutatásom is megerősítette mindezt a szleng kifejezések területén. Csak kevesen látták be azt, hogy a nyelvhasználat és a személyiségjegyek között nincs egyértelmű összefüggés. A negatív elgondolásokat, az előítéleteket lemosni azonban szinte lehetetlen. A kor előre haladtával és a társadalom színességével, sokféleségével talán enyhülnek majd az előítéletek, de véleményem szerint megszűnni sohasem fognak.

## Bibliográfia

BALOGH LAJOS és KONTRA MIKLÓS (szerk.) (1990): *Élőnyelvi tanulmányok. (Az MTA Nyelvtudományi Intézetében 1988. október 5-6-án rendezett élőnyelvi tanácskozás előadásai)*. Budapest.

RONALD WARDHAUGH (1995): *Szociolingvisztika*. Budapest. 12-16, 25, 45-48, 102, 110.

KONTRA MIKLÓS (1995): *Hol beszélnek legszebben és legcsúnyábban magyarul?*. *Magyar Nyelv*, 93 (1997): 224-232.

PETER TRUDGILL (1997): *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. Szeged. 73, 78, 87.

SÁNDOR KLÁRA (1998): *Egy magyarországi „ügynökvizsgálat” tanulságai*. *Valóság*, 8 (1998): 29-40.

SÁNDOR KLÁRA (2001): *Szociolingvisztikai alapismeretek*. In: SÁNDOR KLÁRA (szerk.): *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás. (Tanulmányok a társasnyelvészet tanításához)*. Szeged. 7-47.

KONTRA MIKLÓS (szerk.) (2003): *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*. Budapest. 187-191.

<http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szoveg/gyokerek.htm>. 2004. 04. 27. 12.03.

<http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szoveg/pipiespitbull.htm>. 2002. 04. 27. 12. 17.

## Tartalomjegyzék

<b>Bevezetés</b> .....	2
<b>A nyelv és társadalom összefüggései</b> .....	3
<i>Nyelv és társadalom</i> .....	3
<i>Társadalmi dialektusok</i> .....	4
<i>Nyelvi regiszterek</i> .....	4
<i>Beszélőközösségek</i> .....	5
<i>Nemek közti nyelvi variabilitás</i> .....	5
<b>A beszéd megítélése KONTRA MIKLÓS vizsgálata alapján</b> .....	6
<b>Magyarországi „ügynökvizsgálat” SÁNDOR KLÁRA tapasztalatai alapján</b> .....	7
<i>Ügynökvizsgálat</i> .....	7
<i>Ügynökvizsgálat Magyarországon</i> .....	8
<b>A szleng elfogadottsága</b> .....	8
<i>A szleng fogalma</i> .....	9
<i>Kérdőtív a szlengről</i> .....	9
<i>A vizsgálat értékelése</i> .....	11
<i>Összegzés</i> .....	13
<b>Záró összegzés</b> .....	14
<b>Bibliográfia</b> .....	15